

hyvin kysymys voi olla lähes yksinomaan venäläisten pakolaisten muodostamasta uhkasta työ- ja elinolosuhteille. Voi olla, että kysymys on myös Toiseudesta, mutta analyysi ei oikein riitä erottelun tekemiseen.

Toiseuden kohdalla olisi voinut toimia esimerkiksi niin, että käsite olisi kyllä tuotu esiin työn johdannossa, mutta sitten siihen olisi palattu vasta loppuluvussa, jossa se olisi toiminut kokoavan tarkastelun lähtökohdana. Tällöin Toiseus olisi toiminut pikemminkin kysymyskäsitteenä kuin tulintakäsitteenä. Silloin olisi välttytty siltä päälle liimatun tulinnan ja tautologian vaikutelmalta, joka Toiseuden – ja myös rasismien – käsitteeseen työssä nyt jossain määrin liittyy.

Arvioni Outi Karemaan väitöskirjasta on siis vahvasti dualistinen. Tutkimus on empiirisen analyysin osalta onnistunut ja osittain erittäin onnistunut, mutta sen teoreettiseen lataukseen sisältyy merkittäviä ongelmia. Tarkemmalla teoreettisella työskentelyllä näiden ongelmien merkitystä olisi voinut vähentää.

Kari Immonen

Palava usko urheiluun

Harri Salimäki: Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana. SKS. Bibliotheca Historica 62. Helsinki 2000. 426 s.

■ Modernin urheilun läpimurto 1800-luvun lopulla ja seuraavan vuosisadan alussa oli muutama vuosikymmen sitten tärkeä temaattinen kokonaisuus urheiluhistoriallisen tutkimuksen todelliselle läpimurrolle Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Tämä toteamus olisi uskoakseni helposti osoitettavissa tutkimalla, mitä urheiluhistorian alalla on näinä vuosikymmeninä kirjoitettu. Toteamus pätee hyvin myös Suomen tutkimusperinteeseen, mainittakoon vain Leena Laineen, Henrik Meinanderin ja Seppo Hentilän tutkimukset. Sisällöllisesti tutkimus on painottunut vahvasti toisaalta instituutioihin, erityisesti urheilujärjestöihin ja toisaalta urheilumuotoihin, jos kohta esimerkiksi Meinanderin väitöskirjassa tutkitaan uudenlaisen miehuuden ihanteen läpimurtoa ja Laine on tutkinut naiseuden roolia urheilussa. Urheilun roolia itsenäisessä Suomessa on ehditty jo tutkia verraten runsaasti.

Myös *Harri Salimäen* tutkimuksessa on kysymys modernin urheilun läpimurrosta. Mutta otsikko kertoo samalla myös sen, missä suhteissa tutkimus poikkeaa aiemman tutkimuksen valtavuosta. Ensin-

näkin siinä on tutkimuskohteena yksittäinen henkilö, Lauri Tahko Pihkala. Tahkosta on olemassa kaksikin elämäkerrtaa, Kauko Kareen ”Lauri Pihkala – legenda jo eläessään” v:lta 1975 ja Raimo Seppälän ”Tahko” vuodelta 1982. Salimäki ei ole lähtenyt kirjoittamaan kolmatta elämäkerrtaa, vaikka tutkimuksen näkökulmasta sekin olisi ollut ihan perusteltua. Sensijaan hän pureutuu Lauri Pihkalan elämäntapahtumien syövereihin pyrki- myksenään osoittaa, mikä rooli urheilulla siinä oli. Vaikka tätäkin teemaa on aiemmassa tutkimuksessa sivuttu, Salimäki on ilman muuta pystynyt – tarvitsematta edes käyttää kaarteissa kyynärpäitä – rai- vaamaan tutkimukselleen vapaan tilan. Salimäen tutkimus on kysymyksenasettelultaan suomalaisessa urheiluhistoriallisessa tutkimuksessa uudenlainen, mielenkiintoinen ja merkittävä.

Tutkielman rakenne herättää muutamia kysymyksiä. Pääluke ”Maanpuolustusta, urheilua, ideoita ja filosofiaa miehuudesta hautaan 1918-1981” perustuu aika pitkälle aiempaan tutkimukseen ja tuo muutenkin hyvin vähän uutta. Kun tekijä lisäksi korostaa tutkimustehtävässään, että hänen tavoitteenaan ei ole elämäkerran kirjoittaminen, niin laaja pääluke jää hieman irralliseksi. Kiinteämpi kokonaisuus olisi saatu jättämällä se joko kokonaan pois tai muotoilemalla sen otsikko niin, että luvussa olisi tarkasteltu Tahkon jo 1910-luvulla muotoutuneen urheilu-uskon pysyvyyttä.

Tehtävänsä märtellessään Salimäki kirjoittaa (s. 19), että

”yksi keskeinen näkökulma on Tahkon uskonnollisuuden selvittäminen ja sen rooli hänen mentaliteetissaan”. *Pyhä ja mentaliteetti* ovat työn avainkäsitteitä. Ensin mainittu, jonka muotoilussa Salimäki on käyttänyt hyväkseen uskontotieteilijä Veikko Antosen tutkimuksia, toimii tutkimuksessa erinomaisesti. Huomattavasti ongelmallisempi siinä on mentaliteetin käsite. Tekijä määrittelee sen kyllä – Pertti Haapalan määrittelyyn tukeutuen – hyvin, mutta käytännössä käsite jää hänellä tavallaan koristeeksi, josta ei ole erityisemmin hyötyä – jos kohta ei isompaa haittaakaan. Tutkimus olisi vallan hyvin tullut toimeen ilman sitäkin.

Salimäen tutkimus on empiiriseltä perustaltaan vankka. Tahkon kirjeenvaihto on ollut todella tärkeä lähde, ja tekijä käyttää sitä taitavasti. Sama koskee alkuperäislähteenä käytettyä Tahkon omia kirjoituksia. Olisi kuitenkin ollut paikallaan pohtia lähdeperustan luonnetta hieman tarkemmin. Ottaen huomioon Tahkon uran ei näet ole ilman muuta suljettava pois mahdollisuutta, että hänen kirjallinen jäämistönsä olisi säilynyt ainoastaan valikoituna. Tekijä käyttää taitavasti myös Tahkon omistamiinsa kirjoihin tekemiä reuna-merkintöjä, alleviivauksia jne. Viitatus tutkimuskirjallisuuden luettelo on kunnioitettavan pitkä. Ainut puute siinä mielestäni koskee antiikin olympialaisten luonnetta käsittelevää modernia tutkimusta. Kuten tekijä osoittaa, niitä koskeva ihanteellinen kuva oli Tahkon urheilu-uskon kulmakiviä. Tahkon käsitysten luonteen

kannalta olisi ollut syytä todeta, että viimeaikainen tutkimus on osoittanut antiikin(kin) olympialaiset varsin raadollisiksi.

Pääluku, jossa Salimäki tutkii Tahkon katsomusten muotoutumisen varhaisvaihetta kotona Pihtiputaan pappilassa ja koulussa Jyväskylässä, on kyllä hyvin kirjoitettu, mutta jää anniltaan silti hieman vaisuksi. Osin tämä varmaan johtuu lähteiden niukkuudesta. Jää oikeastaan hämärän peittoon, mistä esimerkiksi Tahkon venäläisvastaisuus loppujen lopuksi kumpusi. Poikasen käyttämä ryssä-sana ei oikein riitä perusteluksi. Myöhemmin tekijä kirjoittaa, että ”Sortovuosien alkaminen merkitsi ryssiä ’vihaamaan’ opetutulle Laurille tietä perustuslaillisuutta kohti” (s. 45-46) ja ”venäläisvihän, jonka Tahko oli imenyt itseensä jo äidinmaidossa...” (s. 380) Samoin jää hieman askarruttamaan, että pojan lähtöä koulutielle kotoa pois 10-vuotiaana arvioidaan miltei yksinomaan positiiviseksi seikaksi hänen henkisen kehityksensä näkökulmasta.

Tutkielman parasta antia on vankasti perusteltu esitys Tahkon urheilu-uskon sosiaalidarwinistisesta viitekehystä. Tässä yhteydessä puhutaan mm. lamarckilaisesta sosiaalidarwinismista. Olisi ollut syytä tuoda esiin perinnöllisyystutkimuksen etenemisen vaiheet, sillä vasta 1900-luvun alkupuolellahan geenien merkitys alkaa selkiintyä. Ennen sitä kehitysoptimismille oli runsaammin tila. Salimäki toteaa, että myös Ruotsin urheiluliikkeen johdolla oli sosiaalidarwinistinen arvopohja. Hieman

oudosti hän on sijoittanut sitä koskevan luvun aivan kirjan loppuvaiheeseen.

Tahkon urheilu-uskon pysyvyyttä sivuaa mielenkiintoinen kysymys Tahkon ja Urho Kekkosen välirikon taustasta. Tekijä osoittaa mielestäni vakuuttavasti, että katkos ajoittuu vasta toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, että miehet olivat hyviä ystäviä vielä 1930-luvun lopulla. Välikikko konkretisoitui Kekkosen vähintäänkin puolivallattomaan käyttäytymiseen eräässä julkisessa tilaisuudessa. Kieltämättä tällä seikalla oli Tahkon kannalta merkitystä. Tekijä viittaa myös toiseen tekijään (yhteiskunta) poliittiseen vastakohtaisuuteen. Tässä näkyy selkeästi hänen kysymyksenasettelulle asettamansa rajat, kun Tahkon yhteiskuntapoliittisia katsomuksia ja toimia tutkitaan aika vähän. Tottahan näet myös Tahkolla oli yhteiskuntapoliittinen ohjelma, joka oli toinen kuin Kekkosen ja josta hän piti tiukasti kiinni. Kolmas tekijä, joka osaltaan selittää Tahkon jyrkkyyttä ja pureutumista entistä tiukemmin urheilu-uskoon sotien jälkeen, on varmaan se, että hänet sysättiin syrjään aktiivisen vaikuttajan roolistaan. Silloin kun hän oli vielä vastuu-paikalla, oli pakko tehdä kompromisseja. Sotien jälkeen viime mainittuja ei enää tarvittu.

Laajaan tutkielmaan on jäänyt lukuisia virheitä ja lipsahduksia, mutta ne eivät silti vaikuta kokonaiskuvan muodostamiseen. Salimäki kirjoittaa asiallista asiaproosaa eikä ole horjahtanut käyttämään urheiluslangia.

Antero Heikkinen